

УДК 349:2

DOI 10.32755/sjlaw.2024.01.

Горобець Н. С.,

доктор філософії, викладачка кафедри
адміністративного, господарського права
та фінансово-економічної безпеки,
Сумський державний університет,
м. Суми, Україна
ORCID: 0000-0002-0282-2775

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ МІЖНАРОДНОЇ ДОПОМОГИ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

У статті досліджено зміст таких ключових понять міжнародної допомоги у парадигмі обороноздатності України, як: «міжнародна допомога», «міжнародна технічна допомога», «військова допомога», «гуманітарна допомога», «благодійна діяльність». Наголошено на доцільності законодавчого виокремлення поняття «військова допомога», а також розроблення нормативної основи її залучення, обліку, розподілу, використання, що, зважаючи на обсяг і значення такої допомоги для сфери безпеки та оборони України, спристить її отримання від країн-партнерів.

Ключові слова: міжнародна допомога, міжнародна технічна допомога, військова допомога, гуманітарна допомога, благодійна діяльність.

Постановка проблеми. У Стратегії державної безпеки зазначено про обмеженість фінансових ресурсів держави, що ускладнює забезпечення достатніх обсягів виробництва та закупівлі озброєння і спеціальної техніки [1]. Тому очевидно, що одним із основних завдань зовнішньої політики України в умовах війни є забезпечення надходження військової допомоги від країн-донорів для опору агресії РФ, зокрема акумуляція поставок озброєння, матеріально-технічних ресурсів для ЗСУ. Отже, в сучасному глобалізованому безпековому середовищі система забезпечення обороноздатності держави не обмежена внутрішніми ресурсами у сфері безпеки й оборони, а передбачає залучення зовнішніх ресурсів. Відповідно міжнародна допомога у вигляді озброєння та військової техніки охоплюється парадигмою обороноздатності України. Станом на червень 2023 року Україна отримала більше 170 млрд євро міжнародної допомоги, з яких 40 % складає військова допомога [2]. Інструкція про облік військового майна від 17.08.2017 р. містить поняття

«міжнародна допомога», «благодійна допомога», «гуманітарна допомога», але не надає їх визначень [3]. Зважаючи на це, необхідним є з'ясування змісту цих понять для розуміння їх ролі в парадигмі обороноздатності України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання міжнародної допомоги загалом та опосередковано досліджувалося у працях таких науковців: Д. А. Антонюк, І. Л. Боднарюк, Р. В. Бойко, І. В. Братко, Л. М. Бухаріна, Т. С. Голоднова, О. Б. Дем'янюк, Л. Л. Кістерський, Є. І. Косарецький, Т. В. Липова, А. А. Лойшин, Т. В. Мединська, Н. Р. Олійник, В. О. Шишкін, С. А. Ясенко та ін. Утім, невирішеними залишаються низка питань щодо визначення понятійно-категоріального апарату міжнародної допомоги у сфері безпеки і оборони України, що обумовлює актуальність обраної теми.

Метою статті є визначення ключових понять міжнародної допомоги у сфері безпеки і оборони України, розмежування та вдосконалення їх змісту для підвищення ефективності залучення міжнародної допомоги, що надається країнами-донорами з метою сприяння захисту національних інтересів нашої держави.

Виклад основного матеріалу. Міжнародну допомогу визначають як «добровільну передачу ресурсів від однієї країни до іншої», причому таку, що не передбачає повернення країні-донору. Однак О. Б. Дем'янюк переконаний, що сучасні реалії вимагають розширення поняття міжнародної допомоги як у частині ресурсів (це не лише добровільна передача ресурсів, а й надання позик (кредитів) на пільгових умовах, відстрочення повернення (погашення) позик (кредитів), надання гарантій під проекти), так і надавачів допомоги, якими можуть бути міжнародні, приватні організації, міжнародні фонди [4, с. 36].

Якщо брати до уваги протистояння України агресії РФ, то міжнародну допомогу можна розглядати як «відносини між народами і країнами, що виражаються у сприянні Україні забезпечувати реалізацію національних інтересів, у тому числі надавати відсіч збройній агресії, що виявляється в наданні матеріальної та нематеріальної підтримки Україні через відповідні державні інституції (центральні органи виконавчої влади)» [5, с. 52–53].

Науковці поділяють міжнародну допомогу на: військову підтримку (озброєння, військова техніка); медичну допомогу (ліки, обладнання); аварійне обладнання (спеціалізована техніка для проведення аварійно-відновлювальних робіт, розмінування); спеціалізоване обладнання (те, що допомагає боронити країну, але не є озброєнням [6, с. 42]). Ще один підхід передбачає класифікацію міжнародної допомоги на фінансову, військову та гуманітарну [7, с. 96].

Поряд з міжнародною допомогою використовують поняття «міжнародна технічна допомога» (далі – МТД), яка є передачею країнам-донорам ресурсів на безвідплатній і неповоротній основі для підтримки соціально-економічного розвитку та ринкових перетворень у країні-реципієнті [8, с. 18]. За І. В. Братко, МТД є безповоротною та безоплатною офіційною допомогою у розвитку, що надається країні-реципієнту міжнародними організаціями і країнами-донорами в рамках техніко-економічного співробітництва для забезпечення сталого розвитку країни-реципієнта та здійснення позитивних перетворень у міжнародному співтоваристві [9].

У постанові Кабінету Міністрів України «Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги» від 15.02.2002 р. № 153 МТД визначена як фінансові та інші ресурси та послуги, що відповідно до міжнародних договорів надаються партнерами з розвитку на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки України [10]. В Інструкції про організацію залучення, використання, обліку та моніторингу міжнародної технічної допомоги в Міністерстві оборони України та Збройних Силах України від 01.02.2018 р. № 37 вказано, що залучення МТД здійснюється з метою додаткового забезпечення ЗСУ матеріально-технічними засобами. В Інструкції зазначено, що МТД може бути залучена як: майно, необхідне для забезпечення виконання завдань проєктів (програм) МТД, яке ввозиться або набувається в Україні; роботи, послуги; фінансові ресурси (гранти) у національній чи іноземній валюті; інші ресурси, не заборонені законом [11].

Європейська комісія для позначення МТД використовує терміни: 1) «технічне співробітництво» (technical cooperation) –

надання ноу-хау у формі персоналу, забезпечення навчання, дослідження з метою прямого двостороннього технічного співробітництва, взаємодопомоги та супутніх витрат; 2) «технічна допомога» (technical assistance) – залучення кадрів для розвитку знань, навичок, технічного ноу-хау, продуктивних сил.

Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) виокремлює офіційну допомогу в розвитку і технічне співробітництво [13, с. 465]. У системі глобального розвитку офіційна допомога в розвитку – це надання капіталу в грошовій чи товарній формі суб'єктами однієї країни у власність суб'єктам іншої країни на умовах безоплатності, неповернення. Але гранти, позики та кредити, що надаються для військових цілей, вона не охоплює [12]. Технічне співробітництво, в розумінні ОЕСР, є оплатою послуг радників, консультантів, викладачів та адміністративних працівників країн-одержувачів [13, с. 465].

Якщо звернути увагу на міжнародну допомогу, яка надається Україні, то помітно, що країни ЄС сконцентровані на фінансовій допомозі для покриття дефіциту державного бюджету, а США акцентують на військовій допомозі для забезпечення потреб ЗСУ у протистоянні агресору [5, с. 98]. Утім, лише США надають військову допомогу у вигляді МТД, а інші країни надають допомогу, регламентовану нормативною базою про гуманітарну допомогу [14, с. 10].

Здійснюючи аналіз іноземної допомоги Україні, фахівці заважають на необхідності визначення поняття «військова допомога» як форми військової співпраці, що використовується з метою зміцнення оборони держав, які не здатні самостійно забезпечити власну безпеку чи захистити свої геополітичні інтереси, і передбачає міждержавну допомогу для військових на безоплатній чи пільговій основі. Формами такої допомоги є фінансові потоки, військові консультації, поставки зброї, військової техніки, участь у модернізації бойової та спеціальної техніки, направлення військових фахівців, будівництво об'єктів інфраструктури, навчання військових, допомога у бойовій підготовці військ, розробці бойових статутів [15, с. 81–82]. Так, країни ЄС на рівні міністрів оборони беруть участь у зустрічах контактної групи з оборони України (UDCG), яка розпочала

діяльність у квітні 2022 року на авіабазі Рамштайн у Німеччині з метою забезпечення координації та об'єднання зусиль держав світу для підтримки обороноздатності України та оснащення ЗСУ. А також надають військову допомогу у вигляді організації професійної підготовки військових. Підтвердженням цього є створення за рішенням Ради ЄС у 2022 році Місії Євросоюзу з надання військової допомоги Україні (EUMAM Ukraine), яка забезпечує спеціалізовану підготовку ЗСУ [16]. Отже, зміст військової допомоги ширше за надання зброї та військової техніки і охоплює низку інших складових: навчання військових, будівництво інфраструктури тощо.

У контексті розмежування видів міжнародної допомоги та приділення особливої уваги саме військовій допомозі важливим є з'ясування змісту поняття «гуманітарна допомога», що розглядається як вид міжнародної допомоги і охоплюється поняттям «військова допомога». Законодавець під гуманітарною допомогою розуміє цільову адресну безоплатну допомогу у грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, або допомоги у вигляді виконання робіт, послуг, що надається іноземними, вітчизняними донорами з гуманних мотивів отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують її у зв'язку із соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, важким фінансовим становищем, виникненням надзвичайного стану, зокрема через стихійне лихо, аварії, епідемії і епізоотії, екологічні, техногенні та інші катастрофи, які створюють загрозу для життя і здоров'я населення, або тяжкої хвороби конкретних фізичних осіб, для підготовки до збройного захисту держави, її захисту в разі збройної агресії або збройного конфлікту [17]. Отже, гуманітарна допомога трактується широко, зокрема як допомога «для підготовки до збройного захисту держави та її захисту в разі збройної агресії або збройного конфлікту». Гуманітарна допомога у сфері безпеки і оборони може залучатися в натуральній формі, у вигляді добровільних пожертвувань, робіт, послуг, залучення грошової форми допомоги. Аналізуючи гуманітарну допомогу, що поставляється в Україну, умовно можна виокремити гумані-

тарну допомогу військового призначення (обладнання, техніка, спорядження), паливо (для військових потреб і потреб цивільного захисту) [18, с. 23].

Гуманітарну допомогу необхідно відмежовувати від благодійної допомоги, яка надається для потреб безпеки і оборони. Національне законодавство хоча і згадує її (Інструкція про облік військового майна від 17.08.2017 р.), але містить визначення поняття «благодійна діяльність», під яким розуміється добровільна особиста та/або майнова допомога для досягнення визначених законом цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку чи сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара [3]. Ба більше, Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05.07.2012 р. № 5073-VI визначено, що сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни є однією зі сфер благодійної діяльності (п. 15 ч. 2 ст. 3) [19]. У разі безоплатної передачі благодійником коштів, іншого майна, майнових прав у власність бенефіціарів для досягнення певних, наперед обумовлених цілей благодійної діяльності мова йде про благодійну пожертву. Але в такому разі в договорі прописується її цільове призначення. Отже, благодійна діяльність ширша за гуманітарну допомогу, яка є різновидом благодійництва і має спрямовуватись відповідно до обставин, об'єктивних потреб і згоди її отримувачів. Відмінністю гуманітарної допомоги є те, що певні товари, роботи чи послуги можуть бути визнані як гуманітарна допомога лише за рішенням уповноваженого державного органу.

Висновки. Підсумовуючи, можна дійти висновку, що законодавець дає визначення понять «міжнародна технічна допомога», «гуманітарна допомога», «благодійна діяльність». Поняття «військова допомога» на законодавчому рівні відсутнє, але вона розглядається як різновид міжнародної допомоги. За результатами дослідження питання військової допомоги очевидно, що найчастіше остання надається у вигляді МТД, гуманітарної допомоги, рідше як благодійна жертва. Така ситуація, на наше переконання, обумовлена відсутністю такого поняття як «військова допомога» в законодавстві України, що створює пе-

решкоди в напрямі її залучення, належного обліку та використання. Утім, враховуючи важливість військової допомоги, що надається міжнародними партнерами Україні для підтримання сектору безпеки і оборони держави в умовах агресії РФ, вважаємо доцільним виокремити військову допомогу та розробити нормативну основу її залучення, обліку, розподілу, використання. Імовірно, такий крок спростить отримання військової допомоги Україною від країн-донорів.

Список використаних джерел

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 грудня 2021 року «Про Стратегію забезпечення державної безпеки»: Указ Президента України від 16.02.2022 р. № 56/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56/2022#Text> (дата звернення: 19.02.2024).

2. Міжнародна допомога для України сягнула 170 млрд євро. URL: <https://minre.gov.ua/2023/06/29/mizhnarodna-dopomoga-dlya-ukrayiny-syagnula-170-mlrd-yev-ro/> (дата звернення: 19.02.2024).

3. Про затвердження Інструкції з обліку військового майна у Збройних Силах України: наказ Міністерства оборони України від 17.08.2017 р. № 440. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1192-17?find=1&text=%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B3#w1_2 (дата звернення: 19.02.2024).

4. Дем'янюк О. Б. Міжнародна допомога як вид співробітництва з міжнародними організаціями. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. Вип. 9 (09). С. 36–41. URL: <https://doi.org/10.32782/dees.9-7> (дата звернення: 19.02.2024).

5. Лойшин А. А., Ясенко С. А., Косарецький Є. І., Бойко Р. В. Сутність ключових понять у сфері міжнародної допомоги, наданої для зміцнення обороноздатності України. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України ім. Івана Черняховського*. 2022. № 3 (76). С. 46–57. URL: <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2022-3-76/46-57> (дата звернення: 19.02.2024).

6. Дугінець Г., Ніжейко К. Міжнародна технічна допомога в повоєнній відбудові України. *Scientia Fructuosa*. 2022. № 3. С. 36–49. URL: [https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2022\(143\)02](https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2022(143)02) (дата звернення: 19.02.2024).

7. Мединська Т. В., Боднарюк І. Л., Олійник Н. Р. Міжнародна допомога як основа повоєнного відновлення економіки України. *Vic-*

ник Львівського торговельно-економічного університету. *Економічні науки*. 2023. № 73. С. 93–102.

8. Кістерський Л. Л., Липова Т. В. Міжнародна технічна допомога: шляхи підвищення ефективності : монографія. Київ, 2010. 240 с.

9. Братко І. В. Правове регулювання міжнародної технічної допомоги: стан, тенденції та перспективи розвитку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Київ : Київ. нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка, 2011. 222 с.

10. Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги : постанова Кабінету Міністрів України від 15.02.2002 р. № 153. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/153-2002-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.02.2024).

11. Про затвердження Інструкції про організацію залучення, використання, обліку та моніторингу міжнародної технічної допомоги в Міністерстві оборони України та Збройних Силах України : наказ Міністерства оборони України від 01.02.2018 р. № 37. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0222-18#Text> (дата звернення: 19.02.2024).

12. Антонюк К. І., Антонюк Д. А., Бухаріна Л. М., Шишкін В. О. Дуалізм міжнародної технічної допомоги в контексті соціального, фінансово-економічного розвитку та безпеки споживання в Україні. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2019. № 28. Т. 1. С. 462–472.

13. Словник основних термінів Комітету зі сприяння розвитку Організації з економічного співробітництва та розвитку. URL: http://www.oecd.org/dac/dac_glossaryofkeytermsandconcepts.htm#ODA (дата звернення: 19.02.2024).

14. Майже річний військовий бюджет РФ. Скільки зброї надали Україні партнери: інфографіка. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/evrokomisar-pitan-energetiki-vidvidala-kiyiv-1667306680.html> (дата звернення: 19.02.2024).

15. Сучасна політична лексика : енциклопед. словник-довідник / за наук. ред. Хоми Н. М. Львів : Новий Світ-2000, 2015. 396 с.

16. Пшеничний П. Грошей багато не буває. Від кого та на яких умовах Україна отримує фінансову допомогу. *Економіка*. 2022. URL: <https://cutt.ly/ZwfaF1ik> (дата звернення: 19.02.2024).

17. Про гуманітарну допомогу : Закон України від 22.10.1999 р. № 1192-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 51. Ст. 451.

18. Механізм надання державою гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану (станом на 01 червня 2022 року) : аналітична довідка. Київ :

Національне агентство з питань запобігання корупції, 2022. 75 с. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/07/Mehanizmy-nadannya-derzhavnoyu-gumanitarnoyi-do-pomogy-v-umovah-voynenogo-stanu.pdf> (дата звернення: 19.02.2024).

19. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 05.07.2012 р. № 5073-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 25. Ст. 252.

Horobets N.,

PhD in Law, Lecturer of the Department of Administrative, Commercial Law, Financial and Economic Security, and Law, Sumy State University, Sumy, Ukraine
ORCID: 0000-0002-0282-2775

KEY CONCEPTS OF INTERNATIONAL AID IN THE SPHERE OF SECURITY AND DEFENSE OF UKRAINE

The article examines the content of such key concepts of international aid in the paradigm of defense capability of Ukraine as "international aid", "international technical aid", "military aid", "humanitarian aid", "charitable activity". It was found that the system of ensuring the defense capability of the state is not limited by internal resources, but actively attracts external resources for the needs of the security and defense sphere. It is pointed out that there is no concept of "international aid" in the legislation of Ukraine, but the definition of the content of international technical aid, humanitarian aid and charitable activities. It was determined that the concept of "military aid" is also absent in national legislation, but in scientific doctrine it is considered as a type of international aid, and in conditions of armed aggression as assistance to Ukraine in ensuring the realization of its national interests. Forms of providing military aid to Ukraine by partner countries were considered. It was noted that the meaning of the concept of "military aid" is not limited to the provision of weapons and military equipment, but also includes the training and training of military personnel, the construction of infrastructure facilities, the provision of assistance in the development of battle plans, etc. It was emphasized that today military aid is provided by donor countries as international technical assistance, humanitarian aid or charity in accordance with the terms of the concluded agreement. A conclusion was drawn on the expediency of the legislative separation of military aid, as well as the development of a regulatory basis for its attraction, accounting, distribution, and use, which, taking into account the volume and importance of such aid to support Ukraine's defense capabilities, will simplify its receipt from donor countries.

Key words: international aid, international technical aid, military aid, humanitarian aid, charitable activity.

References

1. Ukraine (2022), *On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated December 30, 2021 "On the Strategy for Ensuring State Security"* : Decree of the President of Ukraine, Kyiv.
2. Ministry of Reintegration of the Temporarily Occupied Territories of Ukraine (2023), "International aid for Ukraine reached 170 billion euros", available at: <https://minre.gov.ua/2023/06/29/mizhnarodna-dopomoga-dlya-ukrayiny-syagnula-170-mlrd-yev-ro/> (accessed 19 February 2024).
3. Ukraine (2017), *On the approval of the Instructions for accounting for military property in the Armed Forces of Ukraine* : Order, Ministry of Defense of Ukraine, Kyiv.
4. Demianiuk, O. B. (2023), "International aid as a type of cooperation with international organizations", *Digital economy and economic security*, Vol. 9, pp. 36–41.
5. Loishyn, A. A., Yasenکو, S. A., Kosaretskyi, E. I., Boyko, R. V. (2022), "The essence of key concepts in the field of international assistance provided to strengthen Ukraine's defense capabilities", *Collection of scientific works of the Center for Military and Strategic Studies of the National Defense University of Ukraine named after Ivan Chernyakhovsky*, No. 3 (76), pp. 46–57.
6. Duginets, G., Nizheyko, K. (2022) "International technical assistance in the post-war reconstruction of Ukraine", *Scientia Fructuosa*, No. 3, pp. 36–49.
7. Medinska, T. V., Bodnaryuk, I. L., Oliynyk, N. R. (2023), "International aid as a basis for the post-war economic recovery of Ukraine", *Bulletin of the Lviv University of Trade and Economics*, No. 73, pp. 93–102.
8. Kisterskyi, L. L., Lypova, T. V. (2010), *International technical assistance: ways to improve efficiency*, Publication of the Representation of the European Union in Ukraine, Kyiv.
9. Bratko, I. V. (2011), *Legal regulation of international technical assistance: state, trends and prospects for development*, Kyiv, 20 p.
10. Ukraine (2002), *On the creation of a unified system of attraction, use and monitoring of international technical assistance* : Resolution, Cabinet of Ministers of Ukraine, Kyiv.
11. Ukraine (2018), *On the approval of the Instructions on the organization of the attraction, use, accounting and monitoring of international technical assistance in the Ministry of Defense of Ukraine and the Armed Forces of Ukraine* : Order, Ministry of Defense of Ukraine, Kyiv.

12. Antonyuk, K. I., Antonyuk, D. A., Bukharina, L. M., Shishkin, V. O. (2019), "The dualism of international technical assistance in the context of social, financial and economic development and consumer security in Ukraine", *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, No. 28, pp. 462–472.

13. OECD, DAC Glossary of Key Terms and Concepts, available at: <https://www.oecd.org/dac/dac-glossary.htm> (accessed 19 February 2024).

14. RBC-Ukraine (2022), "Almost an annual military budget of the Russian Federation. How many weapons were given to Ukraine by partners: inforgafics", available at: <https://www.rbc.ua/rus/news/evrokomisar-pitan-energetiki-vidvidala-kiyiv-1667306680.html> (accessed 19 February 2024).

15. Khoma, N. M. (eds) 2015, *Modern political vocabulary: an encyclopedia. reference dictionary*, Novy Svit-2000, Lviv.

16. Pshenichnyi, P. (2022), "There is no such thing as a lot of money. From whom and under what conditions does Ukraine receive financial assistance", available at: <https://cutt.ly/ZwfaF1ik> (accessed 19 February 2024).

17. Ukraine (1999), *On humanitarian aid: Law of Ukraine*, Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv.

18. National Agency for Prevention of Corruption (2022), *The mechanism for the provision of humanitarian aid by the state under martial law (as of June 1, 2022): analytical reference*. Kyiv.

19. Ukraine (2012), *On charitable activities and charitable organizations: Law of Ukraine*, Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv.